

DET SEKULARISERADE KYRKOÅRET

Av professor ERIK WELLANDER, Stockholm

DEN makt, som under ett tusental år mer än någon annan har format det svenska folkets världsbild och livsstil, är kristendomen. Den har åt det stora flertalet av vårt folk givit vad en människa måste ha, om hon skall kunna leva ett människovärdigt liv: något som är större och förmer än hon själv, något att kämpa för och sträva till, ett mål, ett ideal, en norm för livsföringen, ett mått för värdena, ett fäste för tanke och känsla även i tider då allting flyter och i stunder då allting sviktar och brister.

Ur kristen lära har härletts mycket som för en civiliserad människa är lika oumbärligt som för ett civiliserat folk, främst sådana begrepp som självdisciplin, plikt, heder, rättfärdighet, hänsyn till andra, offervilja — begrepp, vilkas förpliktande innebörd möjliggör ett ordnat samhällsliv och ett hyggligt samliv människor emellan.

Ett mycket påtagligt yttre uttryck har den kristna åskådningen fått i kyrkoåret, som ger sin rytm även åt det borgerliga arbetslivet och bestämmer dess växling av helg och söcken.

Omisskännligt är emellertid att krafter, som sedan länge arbetat på att uppluckra och upplösa denna fasta och i sig slutna idévärlds auktoritet, under senare tid haft framgångar, som man ännu för ett halvsekel sedan knappast skulle ha hållit för möjliga. Normer, som för det alldeles övervägande flertalet av vårt folk ha känts som obetingat förbindande, te sig numera för många som mycket relativa, och, vad värre är, andra normer ha icke satts i stället, i varje fall icke lika upphöjda och lika förbindande för alla. Detta innebär för ett folk en oerhörd fara, som dock först så småningom, långsamt men säkert, gör sig märkbar. Ännu tära vi nämligen ganska lugnt på kapitalet, vi leva ostört vidare i de former, som skapats och präglats av kristen åskådning. Men det är uppenbart, att detta icke kan pågå hur länge som helst. Ännu är hela vårt sociala liv färgat av kristen åskådning, men åtskilligt tyder på att kristendomen som fostrande och normgi-

vande makt håller på att släppa sitt tag över vida kretsar av vårt folk. Vad som står kvar och respekteras, högeligen respekteras, är ett skal av traditioner, som väsentligen avse den yttre livsföringen.

Dessa traditioner ha emellertid nu tagits om hand och höjts på sköldarna av den merkantila företagsamhet, som alltmer bestämmer och efter sina syften utformar det svenska folkets livsföring. En rundvandring genom kyrkoåret visar bäst, hur långt sekulariseringsprocessen fortskridit och vilken utveckling av vårt folks livsstil som på kort tid åstadkommits under ledning av en ohämmad tilltagsenhet.

Vår kristna jul har under denna målmedvetna ledning förvandlats till en skrällande varumässa, vars reklamhets åtminstone i Stockholm börjar jäkta människorna redan den första december. Det är tjugotre dagar av julglädje i förskott: julgransglitter, kulörta lyktor, rosafärgade damunderkläder i butiksfönstren, jazzmusik, extra smörgåsbord med vörtbröd, julöl, glögg och andra stämningsskapande faktorer, för att värdigt fira en liten pilt, som låg på hö och strå, i ringhet klädd, på fattigdomens hårda bädd.

Förr var julen framför allt en barnens fest, det var deras ögon som tindrade mot de många ljusen i granen, de vidlyftiga tillrustningarna fingo en meningsfull innebörd genom att de äldres tankar och omsorger för en gångs skull helt samlades kring barnen. Härutinnan har den tilltagande barnlösheten medfört den förändringen, att de vuxna mera ostört och odelat kunna inrikta tankar och omsorger på sina egna personer och på ett stilenligt utformande och genomförande av julprogrammet. Det är icke längre gamle kamrerns vemodigt eller bittert ensamma julafton, nöjesindustrien sörjer för att kvällen kan få en så rik och charmfull utformning, att man till och med inom hemmets trånga ram kan känna sig som på restaurang.

Även för de närmast följande dagarna är väl sörjt. Nödig samling kring det heliga minnet vinnes genom skickligt organiserade resor till fjällen enligt enhetsprissystem, varvid utom julmat och dans kring granen tillhandahålles exempelvis på juldagsmorgonen kaffe med småbröd, glögg, slädfärd med bjällror och bloss till den trevna lilla landskyrkan — nästan som på Skansen! —, tindrande juleljus, stela kyrkvärdar i förgrunden, i bakgrunden trängsel av enkla lantbor i o! så gammalmodiga kläder, till och med svart kjol och schalet, »Var hälsad sköna morgonstund», sämre sjungen än på skiva därhemma men mera rörande,

liksom mera upplevd, gammal hederlig statskyrkopräst, folklig psalmsång på nytt, återfärd till hotellet i bleknande stjärnesken, och slutligen före insomnandet gammalt hederligt svenskt smörgåsbord med skinka, julkorv och kanske dopp i grytan. Härligare kan väl den hävdvunna ottsupen icke smaka än efter så mycken äktsvensk tradition. På kvällen jazz eller swing. Allt inkluderat i enhetspriset. Hur bittra måste icke de känna sig, som stå utanför ett sådant julfirande därför att de försummat att i tid beställa biljetter och rum, eller rent av därför att de icke ha tid och råd!

I förberedelserna för julen infogar sig smidigt firandet av den heliga Lucia, vars åminnelse kräver morgontidiga riter i nattskjorta med en extra myckenhet glögg. Anknytning till sommarens kreaturspremieringar och skönhetstävlingar vinnes genom att en blond ung kvinna efter allmän besiktning och folkomröstning koras till årets Lucia, den s. k. Lussebruden. Seden kräver att plagernas eller sminkburkarnas djupa solbränna vid denna tid ersättes av läckra ljusa pastellfärger, vilka tillhandahållas av alla ledande skönhetskramhandlare. En brudmystik en gros, som ger oanade nyanser av raffinemang, ernås genom att den utvalda symbolen för kvinnlig charm i triumf föres runt staden och på alla restauranger blir föremål för stormande ovationer, spirituellt motiverade skålar och allehanda förslag, även giftermålsanbud.

Det allmänna intresset för Lucia gör det för affärsintresset till en plikt att ta ut även detta värde i förskott. I år synas de första Lusse-brudarna numrerade ha visats i skilda varuhus omkring den 20 november, alltså mer än tre veckor i förväg.

Det högst naturliga och trängande behovet att rytmiskt intensifiera julfirandet har kommit stark tonvikt att falla på tre helger under den följande tiden, nämligen årsskiftet, trettondagshelgen och tjugondag Knut. De tre vise männen från Österlandet åtnjuta allt fortfarande stor popularitet i vårt land, deras minne hedras, om icke med guld, rökelse och myrra så dock med rika håvor i mat och dryck. Strävan att utsträcka julfirandet, närmast jämförlig med den starkt förnumna önskan att i möjligaste mån förlänga säsongen för färsk potatis, jordgubbar o. d., har måhända lett till att tjugondag Knut eller »lilla jul» numera gör sig mindre märkbar. Däremot har behovet att starkare markera årsskiftet än vad kyrkoårets traditioner bjuda nödvändiggjort införandet, genom trosnitiska källarmästares förmedling, av ett för oss nytt helgon, den helige Sylvester, vars minne begås företrädesvis på restauranger genom ymnigt ätande och drickande samt dans,

gärna med särskilda hattar av papper, lösnäsor, ballonger, ryska smällare o. d., varpå följer ett ystert gatuliv med utsträckt skrålande och inskränkt kvinnofrid.

I jämförelse med julen stå årets övriga högtider tillbaka i popularitet, men det vore orätt att säga, att »den stilla veckan» försummas. Redan långt innan den går in börjar det stojande marknadsvimlets glada brådska med försäljning av mångfärgade påskris, livligt bemålade påskägg av choklad och marsipan, påskkycklingar i olika utföranden, särskilda bordlöpare till påskbordet, och en mångfald andra mässvaror, ägnade att hugfästa högtidens minne. Hur stämmas icke sinnet till helg av så mycken färgglädje på torg och i butiksfönster! Långfredagen får sin dämpade prägel genom salt laxrygg med korintsås. Påskresor ordnas till fjällen, där tiden delas mellan utesport och dans under otvungna former. Smoking behöver ej medföras annat än på de mest exklusiva hotellen. Däremot iakttages strikt, att djup solbränna anlägges under påskveckan.

Pingstfirandet får sin prägel mera av sol och vår och förlägges alltså företrädesvis till naturen. Matordningen blir därigenom mera picknickbetonad: nödig utrustning tillhandahålles, i särskilt avpassade korgar av rotting, vide eller spån. Tallrikar och fat av papper, som kunna kastas bort, befria från diskandets möda.

Midsommaren står helt i naturens tecken. Den stora varumäsans huvudintresse knyter sig då till nyheterna för kampingtältet och midsommarvakan, som begås under traditionella riter av delvis hedniskt ursprung.

Ej heller den store kyrkoreformatorns minne är förgätet. Det firades tidigare förträdesvis i Skåne men begås numera över hela landet. Mårtengås har nästan samma helgd över sig som Marie bebådelsedag, numera kallad våffeldagen. På det sättet sluter sig kyrkoårets ring och ger rytm och sving åt årstidernas växling: Lucia, jul, Sylvester, Heliga tre konungar, tjugondag Knut, vårfrudag, påsk, pingst, Johannisdag, Mårtengås. I raden inordna sig osökt även de fester som utan religiös motivering eller uttrycklig anslutning till kyrkoåret föranledas av kräftor och surströmming och som lysa upp en annars festlös del av året.

Vid en överblick som den nu gjorda framträder klart det symboliska i utvecklingen av ordet *Vårfrudag* till *våffeldag*. Heliga Guds moders dag har genom en meningsfull utveckling, en folketymologisk omtydning, blivit våffeldag. Bebådelsens festglädje har omsatts i påtaglig fägnad för gom och buk, till fromma

för Mjölkcatedralen och hembagerierna. Och intet ont om dem: hur oerhört blygsamma äro icke de merkantila intressena i denna kyrkofest, jämförda med dem som jaga upp julstämningen till den sannskyldiga marknadsorgasm, som under de senaste åren har uppnåtts.

Måste det då icke vara etiskt synnerligen lågt stående människor, som genomleva ett kyrkoår i denna anda? Nej, det är det värsta med alltsammans, att det i regel är redbara, hyggliga, moraliskt oförvitliga personer, som åtnjuta samhällets aktning och anses väl förtjänta av allmän efterföljelse.

Men är icke den omvärld, vars kyrkoår förlöper i här antydda banor, ytterst begränsad, i själva verket inskränkt till det ekonomiskt bäst ställda skiktet i städerna? Jo, i viss mån, beträffande fjällresor o. d., men annars är det på detta område omiskänligt, att de bredaste befolkningsskikt visa den följsammaste läraktighet, när det gäller att under affärsreklamens pedagogiskt alltmera fulländade ledning tillägna sig varje tradition som kan bereda nöje och njutning.

Ännu finnas dock många, som vägra att låta livsföring och stil helt bestämmas av varumässornas diktatoriska påbud, som icke påverkas av att »man» dricker det till Lucia, äter det till jul, smyckar påskbordet på det sättet och är så klädd och så sminkad till midsommar. Men dessa synas föga, de göra icke sin röst hörd i marknadsträngselns högljudda vimmel.

I ett fjärran land var det en gång en man som drev ut månglarna ur templet. Nu ha månglarna fått revansch. I vårt land ha de merkantila intressena tagit ledningen även av kyrkoårets firande. Templets höga mässa har överflyglats av torgets varumässa.